

עשרה בטבת וחורבן ירושלים מצור על ירושלים

מבוא

חורבן בתי המקדש הוא אחד האסונות הגדולים ביותר שפקדו את העם היהודי, ולזכרם של השלבים השונים של החורבנות מוקדשים לא פחות משלושה ימי צום. ט' באב, היום שבו אנו זוכרים את חורבן בתי המקדש, חל בקיץ, כאשר אין לימודים. גם י"ז בתמוז, היום שבו נבקעו חומות ירושלים בתקופת בית המקדש השני, חל בקיץ. לכן אנו מרכזים את הוראת הנושא של חורבן בית המקדש בעשרה בטבת.

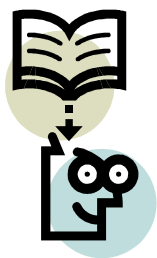
מטרות היחידה

- התלמידים ילמדו על קיומם של שני בתי המקדש - בזה אחר זה - בירושלים ועל חורבנם לאחר מצור ארוך ופריצת האויב את חומות העיר.
- התלמידים ילמדו כי כמה תאריכים הוקדשו לזכר אירועים אלו בשל חשיבותם.
- התלמידים יבינו מהו מצור וכיצד הוא משפיע על האוכלוסייה.

עושים סדר (למורה בלבד)

אף שנקבעו שלושה תאריכים ברורים לזכר סדרת האירועים שהובילו לחורבן שני בתי המקדש, יש בהם קושי - תחילת המצור ופריצת חומות העיר ירושלים שקדמו לחורבן שני בתי המקדש חלו בתאריכים שונים בתקופת בית המקדש הראשון ובתקופת בית המקדש השני. לעומת זאת פשוט לזכור כי לפי המסורת חורבן שני בתי המקדש חל באותו היום בשנה - ט' באב, בהפרש של כ-650 שנה.

בעמוד הבא, סיכום של האירועים השונים שקרו ותאריכיהם.

סיכום (למורה בלבד)

חורבן הבית הראשון

הצבא הבבלי הטיל מצור על ירושלים בעשרה **בטבת**. שלוש שנים לאחר מכן, בט' **בתמוז**, פרצו הבבלים את חומות העיר, אך להיכל עצמו לא יכלו להיכנס כי הכוהנים התבצרו בו. בי"ז **בתמוז** בטלו הקרבנות בבית המקדש משום שהכוהנים לא מצאו עוד כבשים להקריב. שלושה שבועות לאחר מכן, **בתשעה באב** בשנת 586 לפני הספירה, חרב בית המקדש.

חורבן הבית השני

באביב של שנת 70 לספירה הטילו הרומאים מצור על ירושלים. בי"ז **בתמוז** הובקעו חומות העיר ירושלים, ושוב, שלושה שבועות לאחר מכן, **בתשעה באב**, חרב בית המקדש.

על ימי הצום

מכיוון שבית המקדש היה המקום המרכזי והחשוב ביותר לעם ישראל, נקבעו שלוש תעניות לזכר חורבנו:

עשרה בטבת - יום תחילת המצור על ירושלים בימי **הבית הראשון**
י"ז בתמוז - יום פריצת חומות ירושלים בימי **הבית השני**
ותשעה באב - יום חורבנם של **שני בתי המקדש** לפי המסורת.

הערה דידיקטית:

לא נכביד על התלמידים בפירוט הזה.

העיקר הוא שהם ילמדו כי שלבים דומים קדמו לחורבן שני בתי המקדש:

א. מצור

ב. פריצת חומות העיר ירושלים (שנחלשה בשל המצור) ופלישת צבא האויב לעיר

ג. לאחר כמה שבועות, השתלטות צבא האויב על בית המקדש המבוצר והעלאתו באש. השנה נתמקד בשלב הראשון שהיה משותף לשני החורבנות: **המצור על ירושלים**.

מהלך השיעורים ונושאים להעמקה

() חלק א : חורבנם של שני בתי המקדש והאירועים שקדמו להם

הנושא נדון כבר בתכנית "מעגל החגים" המיועדת לכיתה ב וקריאת דברי המבוא והקומיקס המופיעים בעמ' 66 בחוברת התלמידים היא אכן חזרה על הנלמד בתכנית זו.

חלק ב : בסדנת האמן - מהו מצור?

1 בירור מהו מצור (ראו הגדרה עמוד 66 בחוברת התלמידים).

לפני שנתבונן בתמונה המופיעה בעמ' 67 בחוברת התלמידים, נקרא את ההגדרה של "מצור" (עמ' 66) ונברר מהו מצור.

2 התבוננות בתמונה (ומשימות 1-5)

התמונה שהבאנו כאן אינה תמונה של הצבא הבבלי הפולש

לעיר ירושלים בשנת 586 לפני הספירה אלא של הצבא הפלמי שפולש, לפי השערת החוקרים, לעיר נצורה בבלגיה, טורניי (Tournai) שמה, בשנת 1340. אף שהסיפור ההיסטורי הזה שונה לחלוטין מסיפור המצור על ירושלים, הציור מתאר מצב הדומה מאוד לפלישת האויבים לירושלים: חיילים חמושים בחצים ובקשתות תוקפים עיר נצורה המוקפת חומות, וצבא המגן על העיר. התבוננות בציור תעזור לתלמידים לדמיין את כיבוש ירושלים, ובתוך כך הוא מלמד כי המצור הוא כלי מלחמה ששימש צבאות רבים בהיסטוריה.

לא ברור מי נעל את שערי העיר: תושבי העיר כדי להגן על עצמם או הצבא הפולש כדי להקשות על חיי התושבים ולהגביל את תנועתם.

חלק ג : החיים בתנאי מצור

1 קריאת המכתב של אביתר, שיחה והשלמת המשימות (משימות 6-8) המכתב מתאר את חיייהם של תושבי ירושלים בעת המצור שהוטל על העיר בתקופת בית ראשון ואת התחלת הפלישה של הבבלים לעיר.

הערה דידיקטית:

המכתב הדמיוני של אביתר נכתב ביום פריצת הבבלים את החומות (כלומר בט' בתמוז), אך לא ציינו זאת כי היום בלוח העברי המוקדש לזכר פלישת החומות של ירושלים הוא י"ז בתמוז (ולא ט' בתמוז), היום בו פלשו הרומאים לירושלים בתקופת בית שני. (ראו כרונולוגיית האירועים בעמוד 51 בחוברת זו.)

2 קריאת אגדה תלמודית והשלמת המשימות (משימות 9-11)

חשוב לציין שהאגדה התלמודית שבעמ' 70 בחוברת מספרת על אירועים שקרו בתקופת בית המקדש השני (לעומת מכתבו של אביתר על תקופת הבית הראשון).

סיפורה של מרתא בת ביתוס הוא סיפורה של אישה מכובדת ועשירה מאוד. הסיפור מאיר את חיי היום-יום בתקופת המצור. אם אישה עשירה כמוה סבלה כל כך ולא מצאה אוכל, על אחת כמה וכמה האנשים הפשוטים והעניים.

נוסף על המשימות הרשומות בחוברת, אפשר לשאול: המשרת של מרתא בת ביתוס לא הביא לה קמח כאשר עדיין היה אפשר לקנות קמח. הוא גם לא הביא סובין ולא קמח שעורים כאשר עדיין היה אפשר לקנות אותם. למה לדעתכם הוא פעל כך?

- אפשר להציע אפשרויות שונות:
 - אולי המשרת עצמו לא הבין עד כמה המצב חמור.
 - אולי המשרת חשב שגבירתו לא תרצה אוכל פשוט כי תמיד ביקשה אוכל משובח.
 - אולי המשרת פחד לקנות משהו שמרתא בת ביתוס לא ציוותה עליו לקנות.
 - אולי המשרת לא אהב את גבירתו ומצא כאן הזדמנות להרע לה ולנקום בה.
- (שתי האפשרויות האחרונות מזמנות הזדמנות לשוחח על היחסים בין אדון או גבירה למשרת).

איננו יודעים הרבה על אישיותה של מרתא בת ביתוס, אך אפשר להניח שהיא הייתה רגילה שישרתו אותה וידאגו לצרכיה. סוף הסיפור מראה שהיא כלל לא התרגלה למציאות החדשה והקשה כל כך. הכול היו נגעלים מצואה שנדבקה לרגל, אך תגובתה של מרתא הייתה קיצונית - היא מתה מגועל!

אפשר גם לשוחח על השאלה אם עושרה של מרתא בת ביתוס עזר לה בזמן המצור. מחיר האוכל בוודאי עלה בזמן המחסור כי לא הייתה אספקה של אוכל, ובוודאי מכרו אותו למי שיכול לשלם מחיר גבוה, דבר שהיה מועיל לעשירים בכלל ולמרתא בת ביתוס בפרט. אך אולי היה לה קשה יותר מאנשים עניים להתרגל לחיים הקשים כי היא הייתה רגילה לחיים נוחים במיוחד. אולי היא גם נזקקה ליותר זמן להבין את חומרת המצב כי היא הייתה רגילה להישען על משרתיה ולא ידעה לדאוג לעצמה.

המשך הסיפור מובא בתלמוד:

"כשעמדה למות, הוציאה [מרתא בת ביתוס] את כל כספה וזהבה, השליכה אותם בשוק ואמרה אלה למה צריכה אני להם? [= איזו תועלת יש בהם?] וזהו שכתוב: 'כספם בחוצות שליכו' (יחזקאל ז)".

בסופו של דבר, אומר התלמוד, בימים כה קשים גם הכסף לא עזר לאנשים.

משימת סיום

לא רק תושבי עיר נצורה חיים חיים קשים בשל קושי לנוע בחופשיות אלא גם נכים, קשישים וחולים שתנועתם מוגבלת.

אפשר לחשוב עם התלמידים כיצד לעזור לאנשים שתנועתם מוגבלת מסיבה כלשהי: להביא להם מצרכים מהמכולת, לבקר אותם בביתם כדי שתהיה להם חברה, להציע להם לשאת את סליהם של אנשים שמתקשים ללכת ועוד. בכיתה עצמה אפשר לעזור לחברים שחלו ולא הגיעו לבית ספר - להתקשר אליהם, להתעניין בשלומם, לאחר להם "החלמה מהירה", לספר להם מה החסירו בבית הספר, למסור להם את שיעורי הבית וכדומה.